

איסור המתת "חסד" המתת חולה הנוטה למות

דפי עבודה וסיכום לעמ' 36-38 בספר

עליך לקרוא את הדף ברצף ולמלא את ההוראות בדף העבודה.

קראי את צמחי המקרא *הנולא אל ססר, צמ' 35-36*.

המבוא מבחין בין ארבעה סוגים של המתת "חסד"

א. המתת חסד לחולה סופני

ב. סיוע לחולה סופני למות

ג. המנעות ממתן טיפול לרפואי לחולה סופני

ד. נתינת תרופות להקלת הסבל אולם תרופות אלו עלולות לקצר את חייו של האדם.

שני הסוגים הראשונים [א-ב] מדברים על המתת "חסד" אקטיבית

- ההבדל בין א' לב' הוא בכך שבמקרה א' הפעולה נעשית על ידי הרופא או אדם אחר בעוד מקרה ב' הפעולה נעשית על ידי החולה עצמו.

שני הסוגים האחרונים [ג-ד] מדברים על פעולה או המנעות מפעולה הגורמת "בעקיפין" למות החולה או לקיצור ימיו

- ההבדל בין ג' לד' הוא שבעוד במקרה א' כוונת הרופא היא שבסופו של דבר על ידי המנעות מפעולה החולה ימות ויגאל מיסוריו, בעוד במקרה ד' הכוונה אינה כזו אלא להקל על האדם, הקלה זו עלולה לקצר חייו.

הרב אליעזר וולדינברג בספרו "ציץ אליעזר" (אצלינו - עמ' 36 – 38) דן בסוגים א-ב:

השאלה:

האם מותר לעשות פעולה העלולה לגרום לקירוב מותו של חולה [על ידי החולה או על ידי אדם אחר]

כבר בתחילת דבריו מצטט הרב וולדינברג את ההלכה כפי שהיא כתובה ב"ערוך השולחן": (ערוך השולחן יורה דעה של"ט א')

"אסור לנו לעשות דבר לקרב מיתתו של הגוסס" ... וכל שכן שאסור לעסוק בעדו בארון ותכריכים וקבורה בעודו חי"

על כך מוסיף הרב וולדינברג:

האיסור חל: "גם כשמצטער הרבה בגסיסתו ושוב לו המוות".

העקרונות ההלכתיים:

עתה מתחיל הרב וולדינברג לדון בהלכה ובעקרונות מהן היא יונקת:

הוא פותח בעקרון "מחשבתי":

המפתחות לסוד החיים והמוות נתונים בידי הקב"ה ואין להתערב בהם

עוד אומר הרב וולדינברג: מתוך עקרון זה נובע גם הדין של אין אדם רשאי לחבול בעצמו... ומכל שכן לקפח את חייו, והיינו מפני שנפש האדם אינו קנינו שלו אלא קנינו של הקב"ה.

מהו העקרון צל"ו מתבסס הרב וולדינברג?

"נפשו אדם אינה שלו אלא ה' הקב"ה, והיא מופקדת בידי ה'" (העיקרון):

אינו הלכה נוספת אלא הרב וולדינברג מציקרון זה?

ת.

הלכות נוספות המתבססות על אותו עיקרון [חלקן אינן קשורות כלל לענינים רפואיים]:

בחלק זה של דברי הרב ווילדינברג הוא מצביע על כך שעיקרון זה חל גם בתחומים אחרים של ההלכה:

1. אין לוקחים כופר לנפש רוצח

שמפני כך מוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם¹ לפוטרו, מפני: "שאינן נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם, אלא קנין הקב"ה". (הרמב"ם הל' רוצח א ד) מהו ההלכה? הסבירי כיצד ההלכה זו נובעת מאותו עיקרון?

ת.

2. אין מענישים אדם עונש מוות או מלקות על פי הודאתו.

הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה בהודאת פיו [אלא על פי שנים עדים], שמא נטרפה דעתו [...] שמא מן [...] מרי נפש הוא המחכים למות ... שמא יבא זה ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג (רמב"ם סנהדרין יח ו) **אל דברי הרמב"ם הל' א' ס' 5:** אין הסנהדרין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה: לפי שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה שנאמר 'הנפשות לי הנה' (יחזקאל יח, ד), לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו... וכפי שאין אדם רשאי להרוג את עצמו כן אין אדם רשאי להורות על עצמו שעשה עבירה שחייב עליה מיתה לפי שאין נפשו קנינו. [רדב"ז, הלכות סנהדרין י"ח ו' סיכום]

מהו העיקרון ממנו נובע ע"אין מלקים ומציאים להורג אדם אל פי הודאתו?

ת.

ענין: האם ניתן לחייב אדם תשלום ממנו אל פי הודאתו?

ת.

3. בעל ספר חסידים מדגים את האיסור גם במקרה שבו החולה הוא שמבקש לעשות פעולה העשויה לגרום למותו. במקרה שהזזת החולה למקום אחר עלולה לגרום למותו - לפי הדין אסור להזיזו ממקומו וגם הגוסס אינו בעלים על עצמו להחזיר להזיזו אשר על ידי זה יוכלו לכבות נרו של הקב"ה אשר בו...

כיצד מכנה בעל ספר חסידים את החי"ס?

נרו של הקב"ה

על בסיס אותו עיקרון מוסיף הרב שניאור זלמן (הרב מחב"ד בעל התני"א)

אסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו, מפני: "כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשם צער אפילו במניעת איזה מאכל או משתה".

מה הוסיף הרב שניאור זלמן מחב"ד אל ההלכות שנהגו מלפניו?

ת.

¹ הסבר: דין רוצח בזדון הוא מוות משום ש"אין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים". התורה אף מזהירה פעמיים שלא לחמול על חיי הרוצח (דברים יט, יג; דברים יט, כא). רוצח בזדון שעמד לדין ונמצא אשם, בן מוות הוא, וגואל הדם אף מצווה להוציא לפועל את גזר דינו, כפי שפסק הרמב"ם: "מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח, שנאמר: 'גואל הדם ימית את הרוצח' (במדבר לה, כא). וכל הראוי לירושה, הוא גואל הדם. לא רצה גואל הדם או שלא יכול היה להמיתו או שאין לו גואל דם - בית דין ממיתין את הרוצח" אפילו רצה גואל הדם לפטרו, ואמר לדיין שהוא מוחל על דמו ושיקחו ממנו כופר אם ירצו, אינן רשאים ליקח כופר, ולא לפטרו בכל ממון שבעולם, אלא יומת כמצוות האל עלינו (ספר החינוך)

המתת חסד היא רצח

עתה נקרא את סעיף ב של דברי הרב וולדינברג עמ' 37 (המתת חולה היא רצח) הסעיף ממשיך בעמוד 38 בקטע זה פונה הרב וולדינברג לדון בשאלת "המתת 'חסד' " על בסיס המקורות והעקרונות שנדונו למעלה.
(קטע 1) הרב וולדינברג מתייחס לשניים מן הקטגוריות שנאנו בפתיחה ואוסר אותן לחלוטין.

מהן ?

הרב וולדינברג מתייחס לשני ארועים מהם ניתן ללמוד את האיסור .
המעשה על חנניה בן תרדיון רבי חנניה מצוי ברגע ההוצאה להורג שלו וגם ברגע זה הוא אינו מקל על עצמו
כיון שהוא סבור e

הספור התנכ"י על העמלקי שהמית את שאול; לפי דברי הרלב"ג - הנער העמלקי עשה מעשה אסור ונענש
אלף על פי e

הצובדה שהמלק הוא שציווה על הנער הצמלקי לא צומדת לזכותו כיון [הצגתי בהצגה²]
e

כיצד מכנה הרב וולדינברג את הרופא הממית חולה סופני כדי להקל מסבלו (סוף הסעיף) ?

ההלכה הפסוקה של הרמב"ם בענין זה היא חד משמעית :
"אחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות ואפילו הרג את הגוסס - נהרג עליו".
* מה המשותף בשלושת המקרים שמביא הרמב"ם ?

ננסה עקרון הצולה מדברי הרמב"ם:

אם ח"י שזה

או בנסוח אחר: ערך ח"י האדם הוא

סעיף ג של דברי הרב וולדינברג

מה הנימוק הנוסף שמביא הרב וולדינברג לאיסור המתת "חסד" ?

הסבירי את הפציותיות ממנה חושש הרב וולדינברג ?

האם את יכולה להצלות בדעתך סיבה נוספת לאיסור המתת חסד ?

הרב ש"ז אויערבך (רש"ז): מניעת תרופות המאריכות חיים אך גורמות סבל רב עמ' 38

קראו בספר את דברי הרב אויערבך

הרב אויערבך מתייחס למקרה בו חולה מתחנן שיפסיקו לתת לו תרופות המאריכות את חייו
כאילו קטגוריה מן הקטגוריות המנויות בהקדמה בספר מדובר ?

דעה 1

מהי הדעה הראשונה אותה מביא הרש"ז ?

² "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין? [ברור שאת דברי הרב]". כלומר, תלמיד שאמר דבר נגד דברי הרב, שומעים לדברי הרב ולא לדברי התלמיד. כלל זה בעיקרו נאמר ביחס להקב"ה, (והוא הרב), שאמר דבר בתורה. אין אדם, (= התלמיד), יכול לסתור דבריו ולעשות בניגוד לדבריו. אין לאדם לשמוע ולציית לדברי התלמיד אלא לדברי התורה, גם אם המצווה לעבור על דברי הקב"ה הוא מלך ישראל עצמו.

לפי דעה זו מדמים את ההלכה הנו להלכה אחרת מהי ?

(העיקרון): האדם אינו בעלים על עצמו לזוטר אפילו על
* עקרון זה נגזר משני עקרונות קודמים
האחד
השני:

דעתו של הרש"י:

אינה טיפול רפואי אסור להפסיק על אף בקשת החולה ?
אינה טיפול רפואי אפשר להפסיק לפי בקשת החולה ?
ובכל זאת הרש"י מציע שלא להשתמש בהיתר הזה - מדוע ?

(העיקרון): יפה שעה

שאלת חשיבה
בעמוד 40 (קטע שני) מצוטט פסק דין נוסף של הרב איערבך באשר להזרקת מורפיום העלולה לקצר את החיים.
לאיזה קטגוריה שייך המקרה זה ?
מה מתיר הרב איערבך ?

ומה הוא אומר ?

הצקרון המשותף בין הפסיקה של הרב איערבך בעמ' 40 לפסיקה של הרב איערבך אותה למדנו בעמ' 38 ?

ניתוק חולה ממכונת הנשמה [הרב לאו עמ' 39 - 40]

הרב לאו מבחין בין ריפוי שמרפא את החולה כלומר מאריך את חייו של החולה על ידי שינוי בגופו של החולה, שינוי המאפשר לו להחלים. לבין ריפוי שמאפשר לחולה להמשיך לחיות חיים מלאכותיים שאינו משנה דבר בגוף החולה אלא יוצר המשך תפקוד מלאכותי.
לעיתים גם תפקוד מלאכותי זמני עשוי לאפשר החלמה כמו למשל "הנשמה מלאכותית". או שימוש ב"מכונת הנשמה". אולם לעיתים תפקוד כזה אינו מועיל להחלמה אלא רק מחזיק את החיים באופן מלאכותי. ומומחיותם של הרופאים מאפשרת הבחנה בין המקרים.
את המקרה הראשון [מעשה העשוי לאפשר החלמה] משווה הרב לאו לדברי הגמרא במסכת יומא:

משנה: ... מי שנפלה עליו מפולת [בשבת] [...] מפקחין עליו את הגל. יומא דף פג ע"א

פעולת פיקוח [=פירוק] ההריסות מעל אדם שנלכד בהן מותרת בשבת כיון שפעולה זו יכולה להאריך את חייו העצמיים. ולאחר שיוציאוהו מתחת ההריסות יחיה.

מקרה זה דומה למי שמחברים אותו למכונת הנשמה ויש סיכוי שלאחר שיונשם יחלים וגופו יחזור לחיות באופן עצמאי. אולם, סובר הרב לאו, אם מכונת הנשמה רק מאפשרת חיים מלאכותיים וללב ולריאות אין סיכוי לחיות באופן "עצמוני" ניתן לנתק את המכונה כיון שאין זה גרימת מוות אלא הסרת מכשיר היוצר חיים מלאכותיים.

הרב לאו מסתמך על דברי הרמ"א המבחין בין "הסרת מונע" לבין "החשת המוות"

קראי דבריו (עמ' 39 למעלה) וסכמי את העיקרון:

(העיקרון): ניתוק מכונת הנשמה המאפשרת חזרה לחיים היא כמו: הסרת מונע/החשת המוות [מחקי המיותר]
ניתוק מכונת הנשמה שמאריכה את החיים באופן מלאכותי ואין כל סיכוי שהחולה יחיה בלעדיו היא כמו הסרת מונע/החשת המוות [מחקי המיותר]

חשבי, מה הבעיות שנותרו בלתי פתורות גם אחרי דברי הרב לאו.

השאלה המרכזית בנושא זה היא האם ניתן לכפות טיפול רפואי על אדם שאינו מעוניין בו. על פי החוק במדינת ישראל ועל פי האתיקה הרפואית המקובלת בעולם המערבי כל הליך רפואי תלוי בהסכמתו של החולה.

בספר הלימוד עמ' 43 נרשמו מספר נימוקים התומכים בצורך בהסכמת החולה לטיפול הרפואי שניים מהם הם שיקולים ערכיים. קראו את "חוק זכויות החולה" שבספר.

מהם השיקולים הערכיים אותן מצייין הספר? שצרי, אלו הנחות יסוד צומדים מאחרי השיקולים הללו?

☐

משיקולים אלו נובע שלא כופים על חולה טיפול רפואי, גם אם מדובר בטיפול המציל את חייו של אדם.³

אין ספק שזכויות אדם ואזרח הם זכויות בסיסיות:

"זכויות אדם", או "זכויות טבעיות", הן אותן זכויות המוקנות לאדם באשר הוא אדם מכוח טבעו וכבודו האנושי, ובלי תלות בכוחו שלטון כלשהו. מכיון שהזכויות, לפי תורות אלה, אינן מוקנות על-ידי השלטון האנושי, אין שלטון זה רשאי ליטול אותן".⁴

"זכויות" אלו הן זכויות של אדם בעומדו מול המדינה המודרנית:

המושג 'זכויות האדם' הוא מושג חדש יחסית בחשיבה האנושית. ראשיתו בהומניזם המודרני, המעמיד את הפרט במרכז החשיבה המדינית, ובתורות המדיניות של המאה ה-18, אשר ניסו להסביר ולהצדיק את מקורות כוחה של המדינה - ובעיקר את גבולותיו. 'זכויות האדם', או 'זכויות טבעיות'⁵

מסתבר שלא כך בדין תורה. בדין תורה מוגדרות שאלות אלו במושגים של "חובה". חובה של האדם מול הבורא, מול עצמו ומול זולתו. מול אלו יש לאדם חובות ואלו היוצרים את החובה. עמד על זה יפה חיים כהן שהיה שופט בבית המשפט העליון

כל מה שקיבלו עליהם במעמד הר סיני בחינת "נעשה ונשמע" היה ונשאר משפט המטיל אך חובות. המילה זכות במשמעותה המודרנית של "מה שמגיע לי" אינה מצויה לא בתנ"ך ולא בדברי חז"ל... כאשר מחוקק מטיל חובה או אוסר לעשות מעשה, משתמע מכללל שהוא גם מעניק זכות. מן האסור של "לא תרצח" משתמע שיש לאדם אחר זכות לחיות, וכדי שזכותו לחיות לא תפגע אסור לי לרצוח אותו. כשנאמר לי "לא תגנוב" משתמע (אם כי הדבר אינו כתוב בתורה) שיש לזולת "זכות" קנין ברכוש. אם אני מצטווה להחזיר אבידה, ברור שהדבר שמצאתי אינו שלי אלא של מי שאיבד אותו, ולאדם האחר יש "זכות" עליו. מכאן שאנחנו לומדים את זכויות האדם במשפט הדתי האלוקי אך ורק מן האיפכא מסתברא. החובה, המצווה היא היוצרת את הזכות שבצידה ומכירה בה.⁶

האם זהו דין התורה במקרה זה, האם זהו דין תורה במקרה בו אדם מסרב לקבל טיפול רפואי בשל יאוש או בשל היסורים הכרוכים בכך? בשאלה זו מטפלת היחידה שלפנינו.

כללית: בדין תורה - חובה על אדם לשמור על גופו ונפשו וכן על גוף ונפש חברו.

מהן החובות המוטלות על האדם ועל הכופא מדין תורה ומניין הן נלמדות?

³ מקרים חריגים בהם האדם אינו בהכרח או אינו מסוגל להסכים או להתנגד מנויים בספר הלימוד.

⁴ רות גביזון דרך ארץ דת ומדינה, אסופת מאמרים והרצאות בנושא יהדות, שלטון וערכים, דמוקרטיים, ירושלים תשס"ב, עמודים 97-107

⁵ [באתר "דעת" http://www.daat.ac.il/daat/eZRachut/demokratia/zhuyot-2.htm](http://www.daat.ac.il/daat/eZRachut/demokratia/zhuyot-2.htm)

⁶ רות גביזון, שם.

⁶ חיים כהן, זכויות האדם במקרא ובתלמוד, תל אביב תשמ"ח, פרק ראשון: זכויות.

לפני שנדון בשאלות הללו עלינו לבחון כמה מן ההלכות הנוגעות לרפואה

א. חולה מצווה להישמע להוראות הרופא (עמ' 44 בספר)

אסור לסמוך על הנס

צטט הט"פ הרפואי סעיף זה על שתי התשובות ה"ש"ת" שבו, מתמודד עם שתי שאלות חשובות שהתשובה להן אינה מובנת מאליה: [א] האם האדם אינו צריך לבטוח בה' שיביא מזור למחלתו, האם מי שהולך לרופאים אינו 'מוותר' על מידת הביטחון? האם הדרך הנכונה אינה תפילה וציפיה לעזרת ה' ? האם אין ההליכה לטיפול רפואי מעידה על ספק בעזרת ה' ? מי שהולך לטיפול רפואי מפקיד לכאורה את גורלו בידי אדם. האם אין אנחנו צריכים להפקיד את גורלנו בידי הקב"ה, והוא אשר ירפא ? [ב] שאלה נוספת היא – האם מותר לעבור על מצווה לפי צו הרופא. פיקוח נפש מתיר לנו לדחות כל מצוות שבתורה אבל אולי מעשה חסידות הוא לא לעבור על המצווה גם אם מותר ? במקרה ורופא מצווה על האדם לעשות מעשה אסור כמו למשל אכילה ביום כיפור. האם מעשה חסידות בו אדם מחמיר על עצמו אינו עדיף ואף יביא לרפואתו של אדם. רפואת ה' כהרף עין ? הדילמה בשאלה זו גדולה יותר בעת העתיקה ובימי הביניים, תקופות בהם הרפואה לא היתה מתקדמת, ושמיעה בצו הרופא לא הביאה בהכרח מזור לחולה.

הרב שלמה בן אדרת: אסור לסמוך על הנס

עמדה עקרונית בענין זה קובע הרשב"א – הרב שלמה בן אדרת מברצלונה

תחילה מעמיד הרשב"א את הפניה לרופא מול ערך חשוב אחר
מהו הערך הצומד לכאורה בסתירה להליכה לרופאים ?

כיצד ערך זה בא לידי ביטוי בפסוקים ?

מהם המקורות עליהם מתבסס הרשב"א כדי לדחות דעה זו ?
מן התורה (ומדרש התורה):
מן המשנה:

לסיכום: הרשב"א פוסק כי "מי שהשיגו החולי, אינו סומך על הנס"

הרב עובדיה יוסף: להשמע להוראות רופא גם אם אומר לאכול ביום כיפור (עמ' 44-46 בספר)

א. הרב עובדיה פותח דבריו בעיקרון הידוע: פיקוח נפש דוחה כל המצוות שבתורה. הוא מסתמך על דרשת הפסוק: " ושמרתם את חוקותי ואת משפטי...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה).
מהי הדרשה אותה מביא הרב עובדיה. הסבירו את הדרשה ?

** מה החידוש בדרשה זו ? (כיצד הפסוק מתפרש אחרת, לפי פסוק 1610 ?)

הרמב"ם המביא על ידי הרב עובדיה יוסף מבסס אותו עקרון על פסוק נוסף. מהו ?

הרב עובדיה מצטט את הרמב"ן שאומר דברים הרבה יותר חמורים על מי שלא סומך על העיקרון של "פיקוח נפש דוחה שבת ויו"כ" מה מוסיפים דברי הרמב"ן על דברי הרמב"ם ?

"מב"ם פוסק נגד האפיקורסים שאומרים שאסור לחלל שבת אפילו לצורך פיקוח נפש מתכוון לדעות של קראים בני זמנו.

ב. התמודדות עם דעות מיעוט הסבורים כי חולה רשאי שלא לקבל עצת רופא ולחלל שבת ויום כיפור

[עמ' 45 (... "אמנם בשו"ת אבני נזר" ואילך...)] לאחר שהרב עובדיה יוסף קבע וביסס את העמדה העקרונית לפיה פיקוח נפש דוחה כל המצוות שבתורה. הוא מביא דעה אחרת אותה הוא ידחה. [זו דרכו להביא את דברי כל קודמיו בבקאות רבה גם אם הוא אינו מקבל את עמדתם להלכה]

העמדה אותה דוחה הרב עובדיה היא עמדתם של ר' אברהם בורנשטיין מחבר ספר "אבני נזר" הסבור כי אדם רשאי שלא לשמוע בקול רופא המצווה עליו לאכול מאכל איסור ושל רבי שלמה קלוגר הסבור שאדם רשאי לא לשמוע בקול הרופאים ולצום ביו"כ נגד דברי הרופא. בעל "אבני נזר" מסתמך בתשובתו על עמדה עקרונית של אבן עזרא והרמב"ן פרשני התורה.

דיון נספח: העמדה של אבן עזרא והרמב"ן כפרשני המקרא ולא כפוסקי הלכה

אבן עזרא שמות פרק כא פסוק יט: "ורפא ירפא" ... נתן רשות לרופאים לרפא המכות והפצעים שיראו בחוץ. רק [=אבל] כל חלי שהוא בפנים בגוף ביד השם לרפאתו. וכן כתוב: "כי הוא יכאיב ויחבש" (איוב ה, יח).

הרמב"ן הרב משה בן נחמן, רמב"ן, ויקרא פרק כו פסוק יא (ב"מקורות" בספר עמ' 47) כי בהיות ישראל שלמים, לא יתנהג עניינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר: "כי אני ה' רופאך" (שמות טו, כו). וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי קראם עוון ויחלו – לא ידרשו ברופאים רק בנביאים... ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח 'וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך', וזו היא כוונת [חזו"ל] באמרם (בבא קמא פה ע"א): 'ורפא ירפא' – מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות. לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו.

אבן עזרא סבור כי לרופא ניתנה רשות לרפא רק

מהי הסיבה לבריאות ולחול' לדעתו? ומהו הפסוק שנוכח זאת?

רמב"ן מהי הסיבה לבריאות ולחול' לדברי הרמב"ן מדוע אין צורך ברופא כדי לרפא מחלות לדעת הרמב"ן??

מה תפקידו של הרופא לדעת הרמב"ן?

נשים לב: הרמב"ן והאבן עזרא מגבילים את סמכות הרופאים לתחומים מוגדרים.

התחום בו מציף אבן עזרא את דברי הרופא הוא:

התחום בו מציף הרמב"ן את דברי הרופא הוא

הרמב"ן מסביר את דברי חכמים "ורפא ירפא" – מכאן שנתנה רשות לרופא לרפא בדרך מעניינת: דברי חכמים באומרים "ורפא ירפא" מתייחסים לרופא ולא לחולה. יש רשות לרופא לרפא.

אבל החולה מגיע לרופא רק

עיון נוסף בדברי אבן עזרא והרמב"ן – דחיית שיטתם להלכה

א. ציוני בדברי הרמב"ן. על איזה תקופה הוא מדבר

על איזה תקופה הוא מדבר?

אף על פי כן דברים אלו של הרמב"ן מובאים בציטוט של ה"אבני נזר" (עמ' 45 בספר) !!!

!!!! ואמנם הרב עובדיה סבור שאין דבריו תקפים לימינו ו"בזמן הזה" [השלימי]

ב. עלינו לזכור כי אבן עזרא והרמב"ן אמרו את דבריהם כפרשני התורה ולא כפוסקי הלכה ולכן המשקל ההלכתי של דבריהם אינו רב. זאת ועוד - אין פרשנים אלו מתייחסים לעצם השאלה האם מותר לשמוע בקול רופא המצווה לעבור על איסור כדי להתרפא.

**** חשבי:** מדוע ככל זאת הביא בעל האבני נזר את דבריהם בתשובתו? מהו ההיגיון החבו בדברי פרשנים אלו? האם הוא תקף גם בימינו? [עייני גם בשתי השורות הראשונות של תשובת הרב יעקב עמדין עמ' 46 בספר מהי ההסתייגות הרמזה בדבריו?]

הרמב"ן עצמו, כפוסק, פסק אחרת מהדרך בה כתב כפרשן

הרמב"ן עצמו כאשר עסק בענייני הלכה כתב במפורש כי יש לשמוע בקול רופא גם אם הוא אמר לחלל את השבת ואת יום הכפורים. עייני בדברי הרמב"ן:

שאין שום "מדת חסידות לחולה" שיש בו סכנה להחמיר על עצמו, שלא יחללו עליו שבת או יום הכפורים. ואדרבה, המונע עצמו במקום סכנה הרי זה מתחייב בנפשו, שנאמר: "וְאֵף אֶת דְּמָכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדָרְשׁ" (בראשית ט, ה) - "מיד נפשתיכם [=מעצמכם, מכם] אדרוש את דמכם [=את חייכם]" (בבא קמא צא ע"ב), ומבואר בירושלמי (יומא פרק ח' הלכה ה'), שהשואל לחכם אם מותר לחלל שבת ויום הכפורים במקום פיקוח נפש, הרי זה שופך דמים (שעוד שהוא הולך ושואל וחוזר אצלו, הרי החולה מוציא את נפשו, ודמו מידו יבקש). והזריז הרי זה משובח. (מופיע בספר בסוף השליש הראשון של עמ' 45 דבריו ב"מלחמות ה' - פירוש על הרי"ף)

"שאין שום "מדת חסידות לחולה" יש בו סכנה להחמיר על צרכו, הסמיכי הגמרא בבא קמא מפרשת את דברי הפוסק "וְאֵף אֶת דְּמָכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדָרְשׁ"

= אמ לא תשמרו על עצמכם ולא תשמרו מקול הרופאים הקב"ה ידרוש
ולכן אמ הרופא פסק על החולה לחלל שבת או יום כיפור אסור אפילו

כיון ש

אינה עקרון עליו צמדנו פסוק הקודם בא כאן ליד ביטוי

ג. עמדת הרב עובדיה: חולה חייב לשמוע בקול רופאיו אם הם מצווים עליו לחלל שבת לשם רפואה.

נשוב לדברי הרב עובדיה יוסף. הרב עובדיה דוחה את דברי הפוסקים הללו [אבני נזר ור' שלמה קלוגר] בנימוס אבל באופן תקיף: "במחילת כבוד תורתם, דבריהם תמוהים" וסבור כי האדם חייב לשמוע בקול רופאיו גם אם יאמרו לו לאכול ביום הכפורים. הוא משתמש בנימוקים אחדים כדי להוכיח דבריו

הרב עובדיה מסתמך על דברי הרדב"ז שפסק במפורש כי אסור לחלל

ומי שמחמיר על עצמו ואינו שומע בקול רופאיו וצם ביום כפור "מתחייב

בנפשו" ועליו חלים דברי הפוסק "וְאֵף אֶת דְּמָכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדָרְשׁ" (בראשית פרק ט)

על דברי הרמב"ן בפירושו לספר ויקרא אומר הרב עובדיה כי הם היו נכונים רק לשעתם אבל כיום, פוסק הרב עובדיה להלכה חובה לחלל יום כיפורים ושבת לפי הוראת רופא ואפילו בספק סכנה.

על דברי אבן עזרא אומר הרב עובדיה:

ב סיבות ומניעים לכפיית טיפול רפואי – גם נגד רצונו של אדם (עמ' 46 – 48)

1. לא תעמוד על דם רעך (הרב יעקב עמדין)

העיקרון נאמר בסוף דבריו של הרב עמדין (עמ' 46): על כל אחד יש חובה לכפות טיפול רפואי על החולה החובה נובעת מהצווין בפסוק "לא תעמוד על דם רעך" שמשמעו הפשוט: אסור לך לעמוד מנגד כאשר חברך מצוי בסכנת מוות.

חובה על רופא לעשות כל מה שהוא יכול כדי להציל את חייו של אדם, גם נגד רצונו.

אלו פצולות חובה על הרופא לעשות לחולה ?

2. מניעת התאבדות וכפיית טיפול רפואי (הרב גורן)

סרוב לקבל טיפול רפואי נתפס על ידי הרב גורן כהתאבדות. התאבדות אסורה על פי ההלכה. אסור לאדם לחבול בעצמו

מה דינו של מתאבד על פי דברי הרמב"ם ? מנקודת המבט שלנו:

מנקודת המבט של דין שמיים הרמב"ם כולל את דינו בדין רוצח:

מה כותב הרמב"ם על מי שמסתכן ונמנע מתרופות מצילות או מאריכות חיים

ומה דינו ? מה הדין בכפיית טיפול רפואי לדעת הרב גורן ?

3. גם חיי שעה הם חיים (הרב אליעזר וולדינברג)

כבר עסקנו בעקרון זה ולכן נסתפק בסיכום שלו: העובדה שחייבים להציל בשבת אדם שמצוי תחת הריסות אע"פ שברור לגמרי ששעותיו ספורות מעידה על כך שגם חיי שעה הם חיים וערכם מוחלט. ואפילו אם מדובר בשעות מלאות יסורים.

הרב וולדינברג ער לכאב ולמצוקה של החולה הזה. צטטי את הדברים המעידים על יחס רגיש זה

ובכל זאת הוא פוסק כי יש לכפות על חולה קבלת טיפול רפואי משום שחיים, גם אם יש בהם יסורים הם בעלי ערך מוחלט.

עד עתה עסקנו בעקרונות הגדולים. הם ברורים. אולם המציאות מורכבת מאוד ופרק זה מתייחס למקרים שונים המצביעים על המורכבות של הרפואה, ושל היחסים רופא – חולה. פוסק ההלכה חייב להבין את המציאות ולראות איך ההלכה חלה על המציאות הזו. ולפינו כמה דוגמאות נאות לכך

*** אי אמון ברופאים או בסיכוי הטיפול ***

דברי הרב משה פיינשטיין מבוססים בעיקר על הבנת המציאות ורגישות ליחסי רופא-חולה. והוא מחיל את העקרונות ההלכתיים על המציאות האנושית והפסיכולוגית של יחסי רופא-חולה. עיקר הדיון כאן הוא הניסיון הרגיש להבין את הפסיכולוגיה של החולה ויחסו למחלתו ולרופאיו.

האפשרויות השונות אותן סוקר הרב משה פיינשטיין:

1. חולה מסרב לקבל טיפול רפואי משום שהתייאש ממצבו או משום שאינו יכול לעמוד בטיפול הקשה.

/ במקרה כזה הדין הוא....

/ הרב פיינשטיין רואה התנגדות כזו של חולה

2. חולה המסרב לטיפול משום שאין לו אמון ברופאיו או ברפואה.

הדרך הטובה ביותר היא לנסות לשכנע אותו או ללכת ל second opinion [חוות דעת רפואית נוספת] אבל אם אין

אפשרות לכך הרב פיינשטיין סבור שיש לכפות עליו טיפול רפואי

האם כפייה זו צוה בקנה אחד עם חוק זכויות החולה שבצמוד 43 בספר ?

עם זאת מציע הרב פיינשטיין לרופאים להתנהג ברגישות לחולה כזה וגם אם כופים עליו טיפול רפואי עליהם לעשות זאת "בנחישות ורגישות"

באילו מקרים ממליץ הרב פיינשטיין שלא לכפות טיפול רפואי ?

/ 1. יש סכנה בכפייה (הסבירי)

2. במקרה שהטיפול הוא טיפול שסיכויי ההצלחה שלו אינם גדולים ויש בו סכנה מסויימת ובלשון הרב פיינשטיין: "שקרוב שלא תהיה לתועלת כל כך" – הרופאים נוהגים לטפל טיפול זה כיון שזה מה שניתן לעשות וכיון שהסיכון שבטיפול הוא פחות מהסיכון שבמחלה. אולם השיקול כאן הוא שיקול מורכב.

*** טיפול מציל חיים הגורם למום ***

מדובר בטיפול שבעקבותיו ודאי שאדם יהיה בעל מום כמו ניתוח כריתה.

הרב משה פיינשטיין קובע כי

/ 1. במקרה בו הניתוח מציל חיים בודאות הדין הוא

2. אחת הסיבות לכך שכופים טיפול רפואי על אדם היא משום שאסור לאדם לחבול בעצמו. אמנם יש דעות (אותן מביא הרב משה פיינשטיין) הסוברות כי הימנעות מטיפול אינה נחשבת לפגיעה אקטיבית שאדם פוגע בעצמו ולכן אדם רשאי שלא לטפל בעצמו אבל הרב משה פיינשטיין סבור שבכל זאת אדם אינו רשאי למנוע טיפול וזאת בשל חובת האדם להתרפא.

/ היכן למדנו את הציקרון שאסור לאדם לחבול עצמו ?

/ היכן למדנו את הציקרון שחובתו של אדם להתרפא ?

*** כפיית טיפול להצלת אבר אחד (כשהחיים עצמם אינם בסיכון) ***

הרב שטרנבוך פוסק שניתן לכפות אדם נגד רצונו לעבור טיפול להצלת אבר אחד.

/ אדם כזה לדעת הרב שטרנבוך הוא

/ אבל בשני מקרים, לדעת הרב שטרנבוך, לא כופים טיפול של הצלת אבר. מהם ?

בדברי הרב שטרנבוך נראה הבדל עקרוני בין הצלת אבר אחד לבין הצלת חיים. נסי לדיוק אותו מדבריו.

